

Άνθη Φιλίας

ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΜΗΝΑ

* * *

ΕΛΕΝΗ Κ. ΚΙΓΚΑ

ΓΑΝΝΑΔΙΟ, ΕΝΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ
ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΟ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΕΝΤΡΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ ΡΟΔΟΥ
«ΚΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΘΑΛΑΣΣΩΝ»

ΑΘΗΝΑ 2005

3

3

Άνθη Φιλίας

ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΜΗΝΑ

* * *

ΕΛΕΝΗ Κ. ΚΙΓΚΑ

ΓΑΝΝΑΔΙΟ, ΕΝΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΟ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΕΝΤΡΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ ΡΟΔΟΥ
«ΚΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΘΑΛΑΣΣΩΝ»

ΑΘΗΝΑ 2005

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
ΚΟΝΙΤΣΑΣ	
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	49902
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	7-11-05
ΓΕΙΝ. ΑΡΙΘΜ.	4893 ΚΙΓ

κωδ. εγγ. 7051

ΕΛΕΝΗ Κ. ΚΙΓΚΑ

ΓΑΝΝΑΔΙΟ, ΕΝΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Γανναδιό ονομάζεται στην προφορική παράδοση της περιοχής Κόνιτσας κατά την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας στην Ήπειρο και μέχρι σήμερα, συνοικισμός του χωριού Μόλιστα¹, το οποίο εκτεινόταν στους πρόποδες της οροσειράς Σμόλικας της Πίνδου. Ο συνοικισμός μαρτυρείται σε πηγές του 2ου μισού του 19ου αι. με τους τ. Γανναδιό, Γαναδιό². Ήταν χτισμένος σε μικρό οροπέδιο κάτω από την κορυφή Λουπότσιανη του Σμόλικα, με κτηματική περιουσία και καλλιεργήσιμες εκτάσεις προς το μικρό ποταμό Βουρκοπόταμο, παραπόταμο του Σαραντάπορου. Κατά την παράδοση, τον πυρήνα του αποτέλεσε ένας μικρός αριθμός οικογενειών (έξη). Το 1919 αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητη κοινότητα³. Από το 1998 και εξής αποτελεί δημοτικό διαμέρισμα του δήμου Κόνιτσας.

1. Η Μόλιστα μνημονεύεται για πρώτη φορά στον κώδικα της μονής Ζάμπορδας (ίδρυση μονής: 1534) ανάμεσα στα χωριά από τα οποία κατάγονταν αφιερωτές της μονής κατά την περίοδο πριν από το έτος 1692, βλ. Καλινδέρης Μ., Γραπτά μνημεία από τη Δυτ. Μακεδονία χρόνων Τουρκοκρατίας, Πτολεμαΐς 1940, 64. Κατά το 2ο μισό του 19ου αι. αποτελούνταν από τρεις συνοικισμούς: το Γανναδιό, το Μποτσιφάρι και τη Μεσαριά με ενιαία κτηματική περιουσία. Τον 20ο αι. διασπάστηκε σε τρεις ανεξάρτητες κοινότητες: Γανναδιό, Μοναστήρι (πρώην Μποτσιφάρι) και Μόλιστα (πρώην Μεσαριά).

2. Η παλαιότερη από τις πηγές ανάγεται στα 1865: «...εις το χωρίον Μόλιστα συνοικία Γανναδιό, του νομού Ιωαννίνων», βλ. Γκούτος Χ., Μολιστινά, Αθήνα 1983, 61. Επίσης, υπάρχουν μαρτυρίες του 1869: «οι κάτοικοι μαχαλά Γαναδιού του χωριού Μολιστής» ό.π. 181, του 1887 ό.π. 188 και του 1894, ό.π. 18. Ο συνοικισμός αναφέρεται στον Ι. Λαμπρίδη, βλ. Περί των εν Ηπείρω Αγαθοεργημάτων, τευχ. 2ον 1880, 187, 188, επανέκδ. ΕΗΜ 1971, με τον τ. Γενναδιά. Ο τ. είναι άγνωστος στην προφορική παράδοση και σε άλλη γραπτή πηγή.

3. Βλ. Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των δήμων και κοινοτήτων. 19. Νομός Ιωαννίνων, Αθήναι 1962, 506-507. Αναγράφεται με τον τ. Γαναδιό(ν).

Η ετυμολογία του τοπωνυμίου *Γανναδιό* απασχόλησε τους Β.Τζαλόπουλο, Χαρ.Γκούτο, Θ.Ζιώγα, Κ.Οικονόμου και Στ. Μπέττη.

Ο Τζιαλόπουλος⁴ υποστηρίζει την προέλευσή του από το κύριο όν. *Γεννάδιος*, το οποίο τράπηκε σε *Γενναδιό* και στη συνέχεια, με παραφθορά, *Γανναδιό*. Ο Γκούτος παραθέτει τις απόψεις του σε δύο εργασίες. Στην πρώτη⁵ υποστηρίζει ότι το τοπωνύμιο προέρχεται από το ουσ. *γέννα* και την κατάλ. -διό, ενώ στη δεύτερη⁶ από: α) το αρχ. ελλην. κύριο όν. *Γεννάδας*, όνομα άρχοντα της μολοσσικής πόλης Τίας των Γενοαίων η *Γενόων* ή β) το ουσ. *καννάβι*. Ο Ζιώγας ασχολείται επίσης σε δύο εργασίες. Στην πρώτη⁷ προτείνει την προέλευσή του τοπωνυμίου από: α) το αρχ.ελλ. ρ. *γανάω*, λατ. *gaudeo* ή β) το παλαιοσλαβ.ρ. *ganati*. Στη δεύτερη⁸ προσθέτει στην ίδια άποψη και σλαβ. θέμα *gadan*. Ο Οικονόμου⁹ υποστηρίζει ότι το τοπωνύμιο προέρχεται είτε: α) από το ουσ. *καννάβι* και την περιεκτική κατάλ. -ειο<-ειον, οπότε σχηματίσθηκε τ. **kanavjo*, ο οποίος, με τροπή του άηχου *k* σε ηχηρό *γ* γνωστή σε τύπους όπως *κάρις*>*γαρίδα*, *κωβιός*>*γωβιός*, εξελίχθηκε σε **ganavjo* και στη συνέχεια, με τροπή του *vj*>*j*, κατέληξε σε *Γανναδιό* από λαϊκή παρετυμολογία προς την έκφραση *δυο-δυο*, ή β) από τις λ. *γανάδι* (το), ή *γανάδα* (η), οι οποίες χρησιμοποιούνται, κατά τη γνώμη του, για να δηλώσουν συνεχδοχικά “τον τσιγγάνο, τον γύφτο, τον φορτικό και ενοχλητικό άνθρωπο”, και την τοπική-περιεκτική κατάλ. -ειό. Τέλος, ο Μπέττης¹⁰ ανάγει το τοπωνύμιο στο πατρωνυμικό **Γαναδαίοι*>*Γαναδιοί*, που προέρχεται, κατά τη γνώμη του, από κύριο όν. **Γαν(ν)άδης* και δηλώνει τους απογόνους του φέροντος το όνομα και πρώτους οικιστές του συνοικισμού.

Εκτός από τις ετυμολογίες των παραπάνω συγγραφέων σχετική ετυμολογία σώζεται και στη λαϊκή παράδοση. Σύμφωνα με αυτήν, το τοπωνύμιο προέρχεται από την έκφρ. *κάννα δυο* =ολίγοι, μερικοί και πήρε το

4. Βλ. Τζιαλόπουλος Β., Η ιστορική Μόλιστα, Ηπειρωτικόν Ημερολόγιον η Νεα Ελλάς, 1914, τ. Α', Εν Αθήναις 1913, 254.

5. Γκούτος Χ., Μολιστινά, Αθήνα 1983, 31.

6. Γκούτος Χ., Η επαρχία Κόνιτσας και η Μόλιστα επί Τουρκοκρατίας, Αθήνα 2003, 75-76.

7. Ζιώγας Θ., Τα παλαιά ονόματα των χωριών της Κόνιτσας, Κόνιτσα (1993) τ. 48, 6.

8. Ζιώγας Θ., Δεπαλίτσα και Μόλιστα. Τα «σεμνεία» της επαρχίας Κόνιτσας, Κόνιτσα, (1996) τ. 68, 125-126.

9. Οικονόμου Κ., Τα οικωνύμια του Ν. Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 2002, 72-73. Ο Οικονόμου ασχολείται επίσης με τον τ. *Γενναδιά* του Λαμπρίδη, βλ. σημ.2, και υποστηρίζει ότι πιθανώς οφείλεται σε παρετυμολογία προς το ρ. *γεννώ*.

10. Βλ. εφημ. Πρωϊνός Λόγος, Ιωάννινα, αρ. φύλλ., 13794, 5-6 Ιουν. 2004.

όνομα, επειδή ο συνοικισμός τον οποίο δηλώνει, αποτελέστηκε αρχικά από ένα μικρό αριθμό κατοίκων. Η ετυμολογία έχει καταγραφεί από τον Οικονομίδη¹¹ στις αρχές του 20ου αι. (1908-1913). Αναφέρεται επίσης από τον Στεργιόπουλο¹² (1934), ο οποίος παραδίδει διαφορετική αιτιολογία της έκφρ. *κάννα δυο*. Σύμφωνα με αυτήν, ο συνοικισμός πήρε το όνομα από το γεγονός ότι ένας μικρός αριθμός ξένων ήρθε και εγκαταστάθηκε στο χώρο του. Ο Στεργιόπουλος επικαλούμενος παλαιό κτηματολόγιο αναφέρει ακόμη ότι οι ολιγάριθμοι ξένοι που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή, αγόρασαν μετά την εγκατάστασή τους, σιγά-σιγά, πολλά κτήματα από τους κατοίκους της Μεσαριάς, συνοικισμού επίσης της Μόλιστας και γειτονικού του Γανναδιού¹³.

Οι ετυμολογίες που προτάθηκαν ως τώρα γύρω από την προέλευση του τοπωνυμίου είναι ελάχιστα πειστικές. Η έλλειψη πειστικότητας οδήγησε στη συστηματική επανεξέταση του θέματος και στην εύρεση νέας ετυμολογίας που θα αναπτύξουμε στη συνέχεια. Σύμφωνα με αυτήν, το τοπωνύμιο προέρχεται από το μεσαιωνικό κύριο όνομα *Γανναδαίος* ή *Γανναδέος*, που αποτελεί τον συνηθέστερο τύπο του επίσης μεσαιωνικού κατωϊταλικού ονόματος *Καναδέος*.

Το όνομα *Καναδέος* σώζεται στον πληθ. αριθμό *Καναδέοι* σε πηγή της περιόδου της βυζαντινής κυριαρχίας στην Κ. Ιταλία και Σικελία χρονολογούμενη γύρω στο 1050 και στο ακόλουθο χωρίο: «*Προάστειον Η Θεοτόκος ο καλείται τα Μελικάνα, συν των χωραφίων και των καλαμώνων και συκαμίνων και υδρομύλων και αλικής αρχομένης από τον ποταμόν τον Άλαρον μέχρι του ακροτηρίου του χωρίου των Καλαβρών, ο κατέχουσιν οι Καναδέοι επί πάκτον*»¹⁴. Με το όνομα ασχολήθηκε ο Caracausi¹⁵, ο οποίος το θεωρεί οικογενειακό. Την ίδια γνώμη έχει και ο Rohlf, ο οποίος υποστηρίζει ότι σώζεται σε περιοχές της Ν. Ιταλίας κατά τη νεότερη περίοδο ως επώνυμο, με τους τ. *Canadé* (Corigliano, αλβανόφωνη περ. επαρχίας Cosenza) (Καλαβρία) και *Canadéo* (Potenza) (Λου-

11. Βλ. Οικονομίδης Αλ., Ιστορική περιγραφή Μολίστης, ήθη και έθιμα αυτής (1908-1913), ανέκδοτο, βλ. Γκούτος Χ., Η επαρχία Κόνιτσας και η Μόλιστα ό.π. 64 και 85.

12. Στεργιόπουλος Κ., Τοπωνυμικόν της επαρχίας Κονίτσης, ΗΧ 9 (1934) 228-229.

13. Βλ. σημ. 1. Ο συνοικισμός εκτεινόταν μεταξύ Γανναδιού και Μποτσιφαριού.

14. Guillou A., Le brébion de la métropole byzantine de Région (vers 1050), Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1974, 173-174 στ. 174-175.

15. Caracausi G., Lessico greco della Sicilia e dell' Italia Meridionale (sec. X-XIV), Palermo 1990 λ. Καναδέοι.